

Про формуюче оцінювання

Формуюче оцінювання полягає в тому, що вчитель та учень у процесі навчання шукають інформацію для розуміння того, як саме проходить процес навчання. І все це, аби:

- Вчитель міг модифікувати подальше навчання.
- Учень отримував зворотний зв'язок, який допомагатиме йому вчитися.

Численні дослідження та звіти доводять, що формуюче оцінювання (ФО) є надзвичайно ефективним способом підвищення досягнень учнів. Джон Хатті у своїх мета-дослідженнях (*Visible Learning*) ставить формуюче оцінювання на перше місце серед найбільш корисних реформ у навчанні.

Формуюче оцінювання, яке називають також «оцінюванням, що допомагає вчитися», в багатьох країнах вважають одним з найбільш перспективних напрямків реформування освіти. Звіт Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) від 2005 року доводить успішність цього способу оцінювання для покращення результатів навчання, підготовки учня до навчання протягом життя і вирівнювання освітніх шансів.

Подаємо два підходи до формуючого оцінювання. Перший з погляду прийомів та методів використання ФО – **Елементи формуючого оцінювання**, і другий з погляду ідеї, для чого використовуємо формуюче оцінювання – **Стратегії формуючого оцінювання**.

Елементи формуючого оцінювання

Вчитель, який використовує формуюче оцінювання:

Визначає цілі уроку та формулює їх зрозумілою для учня мовою

Вчитель, перед тим як взятися до планування уроку, аналізує, які цілі він хоче реалізувати з учнями під час уроку. Визначає також, які досягнення учнів він хотів би бачити. Часто ціль, яку ставить перед собою вчитель, може бути незрозумілою для учня. Тому вчитель повинен сформулювати її так, щоб вона стала зрозумілою для кожного учня. Наприкінці уроку разом з учнями вчитель перевіряє, чи цілей досягнуто.

Встановлює разом з учнями критерії оцінювання, тобто те, що буде братися до уваги під час оцінювання роботи учня

Учень повинен знати, що саме буде підлягати оцінюванню. Вчитель сам або разом з учнями встановлює його критерії: що буде братися до уваги при оцінюванні (нащобузу – на що будемо звертати увагу).

Тобто, що буде доказом того, що цілей було досягнуто.

Критерії допомагають учням підготуватися до перевірки та виконати роботу так, щоб поставлена вчителем мета була реалізована. Вчитель, відповідно, оцінює лише те, що визначив раніше.

Використовує ефективний зворотний зв'язок

Замість того, щоб виставляти підсумкову оцінку, вчитель дає учневі коментар до його роботи. Добрий зворотний зв'язок є мистецтвом, але він завжди повинен містити чотири елементи:

- виокремлення та відзначення добрих елементів роботи учня
- зазначення того, що вимагає покращення або додаткової роботи з боку учня,
- вказівки, яким чином учень повинен виправити цю конкретну роботу,

- рекомендації, в якому напрямку учень повинен працювати далі.

Зворотний зв'язок повинен бути тісно пов'язаним з критеріями оцінювання, визначеними перед виконанням завдання (тобто з нащобузу).

Розрізняє функції підсумкової та формуючої оцінки

Підсумкова оцінка має значення для підсумування набутих учнем знань і переважно зводиться до балів. Формуюча оцінка служить учневі для того, щоб він усвідомив, що зробив добре, а що погано, і як він може покращити свою роботу. Вона підтримує учня та допомагає йому в процесі навчання. У формуючому оцінюванні підсумкову оцінку ми відокремлюємо від формуючої, учень отримує менше оцінок (балів), але частіше – зворотний зв'язок від вчителя чи однокласника.

Створює навчальну атмосферу, працюючи з учнями та батьками

Варто присвятити час дискусії про те, як учні вчаться і що допомагає їм вчитися. Атмосфера, що сприяє навчанню, проявляється у сильнішому почутті власної гідності учнів, включенні у процес навчання, самостійності, вмінні співпрацювати та свідомому і відповідальному навчанні. Батьки є партнерами і помічниками вчителя в навчанні своїх дітей.

Може формулювати ключові запитання

Ключові запитання – це запитання, які спонукають учнів до мислення. Такі запитання показують учням ширший контекст питання певної проблеми, заохочують до пошуку відповідей і сильніше залучають до навчання.

Може ставити запитання, які залучають учня до уроку

Постановка запитань у формуючому навчанні полягає у залученні всіх учнів до процесу обдумування шляхів вирішення проблеми, поставленої вчителем. Зокрема, цьому має служити:

- збільшення часу очікування на відповідь учня,
- скерування вчителем запитання до усіх учнів, а не лише до охочих,
- пошук відповіді на запитання вчителя в парах,
- відсутність покарання за помилкові відповіді,
- постановка учням «відкритих» запитань.

Впроваджує самооцінювання та взаємне оцінювання

Учні – на основі поданих критеріїв оцінювання – взаємно рецензують свої роботи, дають одне одному взаємні рекомендації, як їх покращити. Це має подвійне значення: з одного боку, вони добре розуміють однокласника, чю роботу перевіряють, оскільки перед тим самі виконували це завдання, а з другого – вони вчаться завдяки своєму однокласникові, як встановлювати критерії оцінювання (що оцінюю?) та як надавати зворотний зв'язок (як про це говорю?).

Якщо учень сам може оцінити, чого він вже навчився і що ще повинен зробити для досягнення поставленої мети, це допомагає йому в процесі навчання і робить його активним та відповідальним учасником цього процесу.

Про формуюче оцінювання можна говорити по-різному. В 2002 році, коли ідея ФО дійшла до Польщі, ми представляли його як набір так званих елементів роботи вчителя, які суттєво покращують як викладання, так і саме навчання учнів. З того часу змінився підхід до ФО. Беручи за зразок програму «Keeping Learning on Track», опрацьовану командою американського Educational Testing Service, ми почали говорити про п'ять стратегій доброго викладання і

навчання. Ці стратегії визначають мету використання формуючого оцінювання, тобто **для чого ми це робимо**. А елементи ФО становлять частину набору методів, **у який спосіб ми це робимо**.

П'ять стратегій формуючого оцінювання

- **Ціль**
- **Діалог**
- **Зворотний зв'язок**
- **Відповідальність**
- **Обмін**

1. Окреслення та пояснення учням цілей навчання і критеріїв успіху.

Учні мають право знати, до чого прагне вчитель, які цілі ставить перед учнями та перед собою. Це знання є необхідним для належного перебігу їхнього процесу навчання і підвищує їхні шанси на досягнення успіху в навчанні. Знання мети посилює мотивацію учнів до навчання і відповідальність за нього. Є користь і для вчителя, який при плануванні уроку замислюється – для чого він навчає цієї теми і як це може знадобитись учням, завдяки чому урок є більш ефективним. Цілі представлені треба подати так, щоб учень їх зрозумів, а наприкінці теми необхідно перевірити з учнями, якою мірою поставлених цілей було досягнуто. Так дуже коротко можна описати елемент ФО, що називається цілями уроку.

Частиною цієї стратегії ФО є також визначення і представлення учням інформації, що саме вчитель оцінюватиме (елемент ФО, який називають «нащобузу» - на що будемо звертати увагу). Ця інформація повинна бути дуже конкретна, так, щоб учень сам міг оцінити, чи опанував певний матеріал достатньо добре. Кожному уроку і кожній перевірці повинно передувати подання учням критеріїв успіху.

Коли вчителеві вдасться впровадити першу стратегію ФО у свою роботу, учні повинні могли відповісти на два запитання:

1. Якою є мета вивчення певної теми? Для чого я це вчу?
2. Чого вимагає від мене вчитель? Що я повинен вміти, щоб бути добре оціненим?

Завдяки першій стратегії учень знає, що і для чого він буде вивчати.

II. Організація в класі дискусії, постановка запитань і завдань, які покажуть, чи і як учні навчаються.

Вчитель, який використовує другу стратегію ФО, знає, на якому етапі навчання перебувають його учні, і до цього знання пристосовує своє викладання. Проводить з учнями діалог про те, що вони вже зрозуміли, а чому треба присвятити більше часу. Процес навчання супроводжується постійним моніторингом прогресу учнів. Вчитель аналізує «сферу найближчого розвитку» учня і допомагає йому визначити, яким повинен бути його наступний крок в процесі навчання. Важливою є вміль постановка запитань (елемент ФО – методи постановки запитань), що стимулюють мислення, залучають учнів до навчання, заохочують до пошуку відповідей. Процес навчання повинен базуватись на запитаннях, відповіді на які учні знаходять самостійно.

Урок, на якому використовується друга стратегія ФО, відрізняється від традиційного уроку тим, що це не є ані монолог, ані лекція вчителя. Це діалог між вчителем та учнями.

Особливо рекомендують навчальну методику постановки завдань, метою яких є відновлення знань та використання інформації, якою учні вже володіють. Це запитання про порівняння, віднаходження рис схожості та відмінності, а також створення ментальних карт для того, щоб пов'язати різні концепції.

У формуючому оцінюванні вчитель постійно контролює стан знань і вмінь своїх учнів і «не переходить з матеріалом далі», якщо його учні ще не готові до цього.

III. Надання учням такого зворотного зв'язку, який буде сприяти їхньому поступу.

Учні потребують інформації про свою роботу та досягнення. Бали, які вчитель виставляє учневі (що підсумовують його роботу) не є корисною інформацією. Для того, учень міг використати оцінку в процесі навчання, вона повинна мати форму вичерпного коментаря – зворотного зв'язку. Така інформація містить відповіді на чотири запитання:

- Що учень зробив добре?
- Що треба покращити?
- Як треба покращити?
- Як учень повинен розвиватись далі?

Зворотний зв'язок повинен посилатись на раніше визначені критерії успіху, про які йдеться у першій стратегії ФО. Дуже важливо, щоб учні знали, що буде підлягати оцінюванню, а також щоб вчитель дотримувався цих домовленостей.

Вчитель, який використовує третю стратегію ФО, повідомляє учнів, котрі з їхніх робіт будуть оцінюватись підсумковою оцінкою – балами, а котрі у вигляді зворотного зв'язку. Він керується принципом, що в процесі навчання учня оцінюють надання за допомогою зворотного зв'язку, і лише наприкінці цього процесу – балами. Вчитель планомірно дотримується обіцяної форми оцінювання, що дає учням відчуття безпеки і переконаності у співпраці із вчителем під час навчання.

IV. Створення учням можливостей для взаємного використання своїх знань та вмінь.

Ця стратегія базується на переконанні, що процес навчання є соціальним процесом.

Людина найкраще вчиться в групі. Вчитель, який усвідомлює цей факт, так організовує процес навчання, щоб учні працювали в парах або групах. Завдяки груповій роботі учні навчаються одне в одного, а насамперед вчать співпрацювати, що так необхідно в дорослому житті. Вчитель, який використовує четверту стратегію ФО, дає учням час для дискусії та ухвалення відповіді з однокласником чи однокласницею. Розмова між учнями про те, чого вони навчаються, пов'язує нові знання із вже здобутими, допомагаючи їм краще зрозуміти нову тему.

Корисним інструментом в четвертій стратегії є елемент ФО: взаємне оцінювання. Учні на основі поданих раніше критеріїв, надають один одному зворотний зв'язок про виконану роботу.

V. Допомога учням у тому, щоб вони стали авторами процесу свого навчання.

З когнітивної психології та з теорії конструктивізму випливає, що це учень навчається, а не вчитель «вливає йому знання до голови». Якщо учень не буде вмотивований до навчання, то, незважаючи на значні зусилля вчителя, він не опанує нових знань і вмінь. Мотивація до навчання є однією з найбільших проблем сучасної школи. Її покращити не вдасться, якщо учні не будуть брати на себе відповідальності за своє навчання. Для того, щоб учень став автором і суб'єктом процесу свого навчання, необхідно його до цього підготувати. Важливо посилювати в учнів почуття власної гідності та формувати емоційне зацікавлення навчальним предметом.

Саме вчитель розвиває в учнів почуття їхньої значущості, вірячи в їхні можливості вчитися. Саме вчитель може заохочувати учнів до прийняття викликів і створювати їм такі умови навчання, щоб вони могли безпечно ризикувати. Завдяки третій стратегії ФО учень, який усвідомлює свої можливості, легше приймає виклики і буде навчатися більш свідомо.

Для того, щоб заохотити учнів до навчання, вчитель може використати ключове запитання (елемент ФО), яке заохотить учнів до пошуку відповіді і залучить їх до навчання. В четвертій стратегії ФО допомагає зв'язок теми з реальністю, в якій живуть учні, тобто відхід від абстрактного знання до його практичного застосування.

При реалізації цієї стратегії варто залучити до співпраці батьків, спонукаючи їх не питати дітей про бали, які вони отримали, а про те, чого вони навчилися. Розмовляючи про це з дитиною, батьки допомагають їй взяти відповідальність за процес свого навчання.

На взяття на себе відповідальності дуже добре впливає також складний навик самооцінювання (елемент ФО).

Усі перелічені стратегії формуючого оцінювання пов'язані між собою і їх складно розглядати окремо. Вони доповнюють одна одну і є добрими дороговказами для успішного викладання і навчання.

Данута Стерна і Яцек Стшемечний

Джерела:

1. www.ceo.org.pl/pl/ok - сторінка Центру громадянської освіти, присвячена формуючому оцінюванню
2. *Organizacja procesów edukacyjnych [Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy, red. Grzegorz Mazurkiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego*

Матеріал доступний на умовах ліцензії Creative Commons із Зазначенням Авторства – Поширення На Тих Самих Умовах 4.0 Міжнародна Публічна Ліцензія

